

COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME
EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS

© Министерство на правосъдието на Република България, mjs.bg. Разрешението за повторно публикуване на този неофициален превод е предоставено единствено за целите на включването му в базата данни HUDOC на ЕСПЧ.

© Ministry of Justice of the Republic of Bulgaria, mjs.bg. Permission to re-publish this non-official translation has been granted for the sole purpose of its inclusion in the Court's database HUDOC.

ЕВРОПЕЙСКИ СЪД ПО ПРАВАТА НА ЧОВЕКА

КАМАРА, ПЪРВИ СЪСТАВ

ДЕЛО ТОТЕВА СРЕЩУ БЪЛГАРИЯ

(Жалба № 42027/98)

РЕШЕНИЕ

СТРАСБУРГ

19 май 2004

ВЛЯЗЛО В СИЛА

19/08/2004

Решението става окончателно при наличие на обстоятелствата, упоменати в чл. 44, ал. 2 от Конвенцията. Същото може да е предмет на редакторски преглед.

РЕШЕНИЕ ПО ДЕЛОТО ТОТЕВА СРЕЩУ БЪЛГАРИЯ

По делото Тотева срещу България

Европейският съд по правата на човека (първи състав), заседаващ в камара, състояща се от следните лица:

Г-н Си. Л. РОЗАКИС [C.L. ROZAKIS], *Председател*,

Г-н П. ЛОРАНЗЕН [P. LORENZEN],

Г-жа Ф. ТУЛКЕНС [F. TULKENS],

Г-жа С. БОТУШАРОВА [S. BOTOUSCHAROVA],

Г-н А. КОВЛЕР [A. KOVLER],

Г-н В. ЗАГРЕБЕЛСКИ [V. ZAGREBELSKY],

Г-н К. ХАДЖИЕВ [K. HALIYEV], *съдии*,

и г-н С. НИЛСЕН [S. NIELSEN], *секретар на камарата*,

След тайно съвещание, проведено на 29 април 2004,

Постановява следното решение, прието на същата дата:

ОТНОСНО ПРОИЗВОДСТВОТО

1. Делото е образувано по жалба (№ 42027/98) срещу Република България, подадена на 17 юни 1998 в Европейската комисия по правата на човека ("Комисията") на основание предходния чл. 25 от Конвенцията за защита правата на човека и основните свободи ("Конвенцията") от г-жа Гиргина Димова Тотева, българска гражданка, родена през 1928 г., жител на Севлиево („жалбоподателката“).
2. Пред Съда жалбоподателката се представлява от г-жа Й. Вандова и г-н В. Василев, адвокати от САК. Българското правителство ("правителството") се представлява от агента, г-жа М. Димова от Министерство на правосъдието.
3. Жалбоподателката твърди по-специално, че на 5 април 1995 полицейски служители са проявили жестокост спрямо нея, а прокурорските органи не са провели ефективно предварително производство във връзка с последвалите от нейна страна твърдения за прояви на жестокост от полицията.
4. Жалбата е предадена на Съда на 1 ноември 1998, когато Протокол № 11 към Конвенцията влиза в сила (чл. 5, ал. 2 от Протокол № 11).
5. Жалбата е разпределена на първи състав на Съда (правило 52, ал. 1 от Правилника на Съда). Камарата, която разглежда делото в рамките на посочения състав (чл. 27, ал. 1 от Конвенцията), е конституирана съгласно правило 26, ал. 1.
6. С решение от 3 април 2003 Съдът обявява жалбата за частично допустима.
7. Жалбоподателката е починала на 30 август 2003. На 3 октомври 2003 дъщеря ѝ, г-жа Светла Тодорова Мартинова, прави волеизявление да продължи производството пред Съда от името на жалбоподателката.

8. Страните не подават становища по същество.

ОТНОСНО ФАКТИТЕ

I. ОБСТОЯТЕЛСТВАТА ПО ДЕЛОТО

9. Жалбоподателката е родена през 1928 г. и живее в Севлиево.

A. Арестуване и твърдения за побой, нанесен на жалбоподателката

10. На 5 април 1995 в 8 часа сутринта жалбоподателката, която по това време е на възраст 67 години, е отведена в Районното полицейско управление в град Севлиево от трима полицейски служители, лейтенант Р., главен сержант Д. и шофьор. Тя е арестувана по повод на оплакване, подадено предната вечер от нейна съседка, г-жа Т., в което се твърди, че жалбоподателката ѝ нанесла побой с пръчка.

11. В сградата на Районното полицейско управление жалбоподателката е настанена в помещение за задържане, където прекарва известно време. След това е отведена в канцеларията на лейтенант Р. Там присъстват още г-жа Т., г-н Т. (съпругът ѝ) и главен сержант Д. Между жалбоподателката и г-жа Т. се провежда очна ставка, за да се установи дали фактическите твърдения, изнесени в оплакването, отговарят на истината. Жалбоподателката отрича твърденията и между нея и г-жа Т. избухва свада. Лейтенант Р. напуска помещението, за да вземе документи от друга канцелария. Тъй като свадата между г-жа Т. и жалбоподателката продължила, главен сержант Д. извел жалбоподателката от канцеларията на лейтенант Р. в коридора.

12. Според показанията, дадени по-късно от главен сержант Д. и друг полицейски служител, сержант У., след като била изведена от канцеларията в коридора раздразнената жалбоподателка нарекла главен сержант Д. „копеленце“, „пикльо“ и „сополанко“ и му ударила плесница. Тогава той я сграбчил за ръцете и я отблъснал, но тя го ритнала в глезена. След това се намесил сержант У., за да помогне на главен сержант Д., и двамата вкарали насила жалбоподателката в помещение за задържане, откъдето тя продължила да крещи обидни думи по техен адрес. След това и двамата служители напуснали помещението за задържане. И двамата служители отричат да са удряли жалбоподателката или да са я събаряли на пода.

13. Версията на фактите, изложена от жалбоподателката, се различава значително. Тя отрича да е обиждала или удряла главен сержант Д. Показанията ѝ са, че след като главен сержант Д. и сержант У. я извели от канцеларията на лейтенант Р., те я отвели в помещението за

РЕШЕНИЕ ПО ДЕЛОТО ТОТЕВА СРЕЩУ БЪЛГАРИЯ

задържане, където започнали да ѝ нанасят побой с цел изтръгване на самопризнание. Жалбоподателката заявява, че сержант У. я държал, докато главен сержант Д ѝ нанасял удари по лицето и слепоочието и я ритал в областта на торса. Носът ѝ започнал да кърви и сержант У. я отвел в тоалетната, за да отмие кръвта. Накарал жалбоподателката да измие и мивката, след което я отвел отново в помещението за задържане, където двамата продължили да ѝ нанасят побой. Главен сержант Д. я ритнал и, падайки на земята, жалбоподателката ударила главата си в ръба на маса. За известно време изгубила съзнание. След това прекарала неизвестен период от време легнала в помещението за задържане.

14. В показанията си, дадени в съда по делото на жалбоподателката, лейтенант Р. разказва, че в около 12 часа на обяд отишъл в арестантската килия, където открил жалбоподателката клекнала на пода. Жалбоподателката му казала, че „[била] убита, [че] кръстът ѝ [бил] счупен..., [че я] пребили". Той не забелязал кръв или видими следи от нараняване по тялото ѝ, но тя му казала, че носът и устата ѝ били наранени. Лейтенантът ѝ помогнал да седне на стол. Връчил ѝ протокол, в който се установявал фактът, че предната вечер жалбоподателката нанесла побой на г-жа Т. и я помолил да го подпише. Жалбоподателката написала "Не съм виновна" и подписала. Лейтенант Р. отвел жалбоподателката в преддверието на полицейското управление и я оставил там. Тя му казала, че не може да ходи.

15. След като лейтенант Р. я оставил в преддверието жалбоподателката помолила няколко полицейски служители да повикат бърза помощ или такси, които да я отведат в болница, но очевидно никой не се отзовал на молбата ѝ. Тогава жалбоподателката изпълзяла от полицейското управление на четири крака. Да пълзи я забелязало момче, Г. А., което помолила за помощ, за да стигне до най-близката телефонна кабина, като се подпира на колелото му. Скоро след това шофьорът, г-н Й., ги срещнал, пътувайки с колата си, и откарал жалбоподателката в хирургическото отделение на местната болница. Впоследствие г-н Й. дава показания, че не е забелязал видими следи от нараняване по тялото на жалбоподателката, но тя плачела и му казала, че в полицията ѝ нанесли побой.

Б. Медицински доказателства относно състоянието на жалбоподателката и последваща хоспитализация

16. Дежурният хирург д-р С. пристига в болницата в около 16:00 часа и преглежда жалбоподателката. По време на предварителното производство д-р С. заявява, че към момента на прегледа не установява видими следи от нараняване, но по време на съдебното производство дава показания, че тя се явила за преглед с травми по главата и гърба.

На главата, в областта на слепоочието, имала охлузна рана без да е нарушена целостта на кожата. На гърба също имала охлузна рана с изразен подкожен хематом. Предвид на това въпросните наранявания е възможно да са били нанесени от удар с или в тъп предмет.

17. Д-р С. дал направление на жалбоподателката за консултация с невролог от местното отделение за неотложна медицинска помощ. Неврологът я прегледал в 18:15 и отбелязал, че жалбоподателката има “[c]ontusio capitis. ... [c]ommotio cerebri”. Мнението му било, че се нуждае от хоспитализация и лечение.

18. Вечерта жалбоподателката се прибрала у дома си и прекарала нощта там.

19. На следващата сутрин, 6 април 1995, жалбоподателката е приета в хирургическото отделение на общинската болница в Севлиево. Лекарите установяват:

„Глава – болка в областта на лявото слепоочие при палпация; зад и над лявото ухо – подкожно кръвонасядане... Гръден кош – подкожно синьо-жълтеникаво кръвонасядане с размери 5 на 4 сантиметра в дясната половина на гръдния кош, в долния край на дясната раменна лопатка”.

20. Жалбоподателката остава в болница до 14 април 1995. Лекувана е с аналгетици и невролептици. Лекарите също нареждат почивка и спокойствие.

На 8 май 1995 жалбоподателката отива на преглед в болницата. Анамнезата, снета от осъществилия прегледа лекар, упоменава, че жалбоподателката се оплаквала от „силен световъртеж, главоболие, гадене и повръщане”. Диагнозата отново е “[c]ontusio capitis ... [c]ommotio cerebri.”

21. На 16 юни 1995 жалбоподателката е приета в неврологичното отделение на общинската болница в Севлиево. Изглежда е лекувана основно за високо кръвно налягане. Остава в болницата до 17 юли 1995.

В. Оплаквания и производства след събитията от 5 април 1995

1. Предварително производство срещу жалбоподателката

22. В деня на инцидента, 5 април 1995, главен сержант Д., полицейският служител, за който се твърди, че нанесъл побой на жалбоподателката, подава рапорт до началника на Районно полицейско управление Севлиево. Твърди, че жалбоподателката го ударила, използвала обидни думи по негов адрес и заявява, че я отвел в помещението за задържане, за да я възпре от подобни по-нататъшни действия.

23. Въз основа на рапорта Районното полицейско управление започва проверка, като с провеждането ѝ е натоварен лейтенант Р., един от

РЕШЕНИЕ ПО ДЕЛОТО ТОТЕВА СРЕЩУ БЪЛГАРИЯ

служителите, арестували жалбоподателката. Лейтенантът приключва с проверката в рамките на един ден и на 7 април 1995 изготвя доклад, в който прави заключението, че установените факти налагат образуването на предварително производство срещу жалбоподателката.

24. На 13 април 1995 следовател от Окръжна следствена служба Севлиево образува предварително производство срещу жалбоподателката за нанасянето на лека телесна повреда на длъжностно лице и отправянето на обида при или по повод изпълнение на службата му, престъпления по чл. чл. 131, ал. 1, т. 1 и 148, ал. 1, т. 3 от Наказателния кодекс („НК”). Въпросната телесна повреда е причинена в резултат от шамара, а също и от ритник в глезена, които се твърди, че жалбоподателката е нанесла на главен сержант Д. Не са представени медицински доказателства. Същия ден следователят разпитва главен сержант Д., лейтенант Р., сержант У., г-н Т. и г-жа Т. Седмица по-късно, на 20 април 1995, следователят изпраща материалите в Районна прокуратура Севлиево с обвинително заключение.

25. Когато започват съдопроизводствените действия срещу жалбоподателката, нейният защитник иска медицинска експертиза, която да определи дали е възможно нараняванията ѝ да са причинени от побой от страна на полицейския служител, който я обвинява, че упражнила насилие срещу него. Районният съд не назначава експерт, а вместо това връща делото на прокуратурата с указания да осъществи действията, поискани от защитата на жалбоподателката. Въпреки това експертиза не е изготвена, тъй като прокурорът по делото приема, че начинът, по който са настъпили нараняванията, вече е установен от лекарите, които са прегледали жалбоподателката при постъпването ѝ в болница.

26. Когато производството пред съда продължава - на 4 и 17 април 1996 - адвокатката на жалбоподателката отново отправя искане за експертиза, което е отхвърлено от съда, тъй като се приема, че фактите по делото са вече установени въз основа на събраните до момента доказателства.

27. В показанията си в рамките на производството пред районния съд жалбоподателката твърди, че главен сержант Д. ѝ нанесъл побой.

28. В заключителната си пледоария по делото адвокатката на жалбоподателката изтъква, че на последната е нанесен побой и са причинени наранявания, заради които ѝ е оказано лечение в болнични условия, както и че е подадена жалба в районна прокуратура.

29. На 17 април 1996 районният съд установява, че жалбоподателката е виновна съгласно повдигнатите обвинения и условно я осъжда на шест месеца лишаване от свобода с изпитателен срок от три години.

Въз основа на показанията, дадени от главен сержант Д. и сержант У. (съдът приема, че показанията на свидетелите г-жа Т. и г-н Т. не могат да бъдат кредитирани предвид трайно установените отношения между тях и жалбоподателката), съдът приема за установено, че служителите извели жалбоподателката от канцеларията на лейтенант Р. в коридора. Там между жалбоподателката и главен сержант Д. били разменени реплики, като в същото време сержант У. не бил в непосредствена близост. След това жалбоподателката ударила шамар на главен сержант Д., опитала се да го ритне и го нарекла "копеленце" и "сополанко". Съдът отбелязва, че жалбоподателката представя съвсем различна версия на фактите, а именно, че срещу нея било упражнено насилие. Въпреки това по-нататък приема, че д-р С., хирургът, прегледал жалбоподателката в деня на инцидента, не открил кръв върху тялото ѝ, а само охлузна рана върху дясната раменна лопатка. Тя би могла да бъде причинена от удар с или в тъп предмет. Поради това било възможно жалбоподателката да се е самонаранила. Ето защо твърденията ѝ за тежък побой, ритници, блъскане, падане и пр. не съответствали на показанията на лекарите, които я прегледали. Също било установено от показанията на Г. А., момчето, което ѝ помогнало да излезе от полицейското управление, както и тези на г-н Й., шофьорът, който я откарал в болницата, че по тялото ѝ нямало видими следи от побой.

Съдът обаче отбелязва, че проверката дали срещу жалбоподателката е упражнено насилие не е част от предмета на разглежданото от него дело.

30. Жалбоподателката обжалва пред Окръжен съд Габрово, който на 18 юли 1996 потвърждава осъдителната присъда и наложеното наказание. Между другото съдът отбелязва, че ако нейните твърдения за прояви на жестокост от страна на полицията са верни, би могла да поиска образуването на наказателно производство срещу съответните полицейски служители.

31. След това жалбоподателката се обръща към Върховния касационен съд за преглед по реда на надзора. На съдебното заседание се явява прокурор от Върховна прокуратура, който иска отхвърляне молбата на жалбоподателката. Върховният касационен съд отхвърля молбата с решение от 25 юли 1997.

Между другото в решението на Върховния касационен съд се приема следното:

„Защитникът на [жалбоподателката] поставя под въпрос показанията на [главен сержант Д.], който, твърди тя, е „силно заинтересуван от изхода по делото“, като интерес се презюмира поради твърденията на [жалбоподателката], че Д. „ѝ нанесъл тежък побой“. Този аргумент е несъстоятелен... Твърденията на [жалбоподателката], че ѝ е нанесен побой, са изцяло непотвърдени с доказателства. Всъщност следите от „тежък побой“ са подкожен хематом над дясното ухо и подобен хематом в долната част на дясната половина от гръдния кош... Те са могли да бъдат причинени от удар

РЕШЕНИЕ ПО ДЕЛОТО ТОТЕВА СРЕЩУ БЪЛГАРИЯ

или самонараняване с или от този предмет... Посочените наранявания и твърденията на [жалбоподателката], че изгубила съзнание, страдала от световъртеж, гадене и повръщала - за чието установяване не съществуват обективни медицински критерии - довели до нейното хоспитализиране, където не били открити данни за мозъчна травма...

Освен че е недоказано, твърдението на [жалбоподателката], че... е пострадала от престъпление, извършено от полицейските служители, е и нелогично. Полицейските служители нямали причина да проявяват грубост спрямо [жалбоподателката] или във всеки случай поне докато [тя] с думите и поведението си не показала пренебрежителното си отношение към [тях] и тяхната работа..."

2. Опити за образуване на предварително производство срещу полицейските служители

32. На 6 април 1995, след като жалбоподателката била приета в болница, дъщеря ѝ подала жалба в Районна прокуратура Севлиево, в която се твърди, че на майка ѝ бил нанесен побой от главен сержант Д. Работа по жалбата започнал прокурор Г., същият който изготвил обвинителния акт по наказателното дело срещу жалбоподателката. На 26 април 1995 той наредил жалбата да бъде изпратена за проверка в Районното полицейско управление. В придружителното писмо поискал в срок от четиринадесет дни да бъдат установени следните факти:

„Кой довел [жалбоподателката] в полицейското управление[?] Кога и по какви причини[?] Тя била ли е удряна[?] С какво[?] По коя част от тялото[?] Какви наранявания твърди тя, че са ѝ били нанесени[?]“

33. На 27 април 1995 ръководителят на районното полицейско управление възлага проверката на лейтенант Р., служителят, арестувал жалбоподателката и провел проверката срещу нея.

34. На 5 май 1995 лейтенант Р. приключва проверката. Изпраща доклад на началника на районното полицейско управление, в който се твърди, че на жалбоподателката не е нанасян побой и се препоръчва да не се образува предварително производство. Жалбоподателката заявява, че лейтенантът не е установил самостоятелно фактите, като вместо това се позовал на показанията, дадени в рамките на разследването срещу нея, върху които основал своето заключение.

35. На 1 юни 1995 резултатите от проверката били изпратени в районна прокуратура и връчени на прокурор Г. Очевидно по-нататъшни процесуално-следствени действия от страна на прокуратурата по повод на жалбата не са предприети. Не е постановено решение за образуване или отказ от образуване на предварително производство.

36. Отделно от това в усилията си да бъде образувано предварително производство на 11 април 1995 дъщерята на жалбоподателката подала жалба до Министерство на вътрешните работи в София. Министерството иска информация от Регионална дирекция на вътрешните работи в Габрово, която на свой ред изисква информация от Районното полицейско управление в Севлиево.

37. На 17 април 1995 дъщерята на жалбоподателката подава жалба и в ДНСП Габрово, която три дни по-късно наредила проверка да бъде извършена от Регионалната дирекция на вътрешните работи.

38. На 11 май 1995 Регионалната дирекция на вътрешните работи изпратила писмо до дъщерята на жалбоподателката и министерството, в което се упоменава, че не е установено главен сержант Д. да е извършил незаконни действия. В писмото се казва още, че е образувано предварително производство по въпроса, като се цитира номера на делото срещу жалбоподателката.

39. На 17 май 1995 Министерството изпраща отговор на дъщерята на жалбоподателката, като упоменава, че прокурорските органи работят по случая и Министерството ще оповести позицията си след приключване работата на прокуратурата.

3. Доклад на Амнести Интернешънъл и публикации в пресата

40. През юни 1996 Амнести Интернешънъл публикува доклад, озаглавен: „България: престрелки, смъртни случаи на лишени от свобода, изтезания и прояви на жестокост” (Индекс на АИ: EUR 15/07/96), където на стр. 23 се описва случая на жалбоподателката. При получаване на искане за информация от Амнести Интернешънъл, Министерство на вътрешните работи изпраща отговор, в който се казва, че жалбоподателката е отведена в помещението за задържане от сержанти Д. и У., като се твърди, че не ѝ е бил нанасян побой и не е пострадала от прояви на жестокост по време на престоя си в полицейското управление.

41. В изданието от 22-28 юли 1996 на националния седмичник „168 часа” е публикувана статия, в която се описва случаят на жалбоподателката, предварителното производство срещу нея и разследванията по повод жалбите на дъщеря ѝ, озаглавена „Баба пребила полицаи на работното му място”.

II. ПРИЛОЖИМО ВЪТРЕШНО ПРАВО

A. Употреба на физическа сила от полицията

42. Чл. 40, ал. 1 от Закона за националната полиция, който е в сила към разглеждания момент, в относимата си част постановява:

„...полицейските [служители] могат да използват... физическа сила при изпълнение на служебните си функции, само ако те [не могат да бъдат осъществени по друг начин] при:

1. противодействие или отказ [на определено лице] да се изпълни законно разпореждане;...

5. нападения срещу граждани или полицейски [служители];

РЕШЕНИЕ ПО ДЕЛОТО ТОТЕВА СРЕЩУ БЪЛГАРИЯ

В чл. 41, ал. 2 се предвижда, че употребата на физическа сила трябва да е съразмерна, между другото, с конкретната обстановка и личността на правонарушителя. В чл. 31, ал. 3 се въвежда задължение за полицейските служители „по възможност да пазят здравето... на лицата срещу които [се използва физическа сила]”.

Б. Задължение за провеждане на разследване в случай на прояви на жестокост от полицията

43. Членове 128, 129 и 130 от НК инкриминират причиняването на лека, средна или тежка телесна повреда на друго лице. Чл. 131, ал. 1, т. 2 предвижда квалифициран състав, ако телесната повреда е причинена от лице от състава на полицията при или по повод изпълнението на службата му. Това престъпление е от общ характер (чл. 161 от НК).

44. Съгласно българското законодателство наказателно производство за престъпления от общ характер се образува единствено по решение на прокурор или следовател (чл. 192 от Наказателно-процесуалния кодекс ("НПК")). Прокурорът или следователят трябва да образуват предварително производство при положение, че има законен повод и достатъчно данни за извършено престъпление (членове 187 и 190 от НПК). В съответния момент НПК предвижда, че ако органите за наказателно преследване не разполагат с достатъчно данни, прокурорът нарежда извършването на предварителна проверка, за да установи дали е необходимо образуването на предварително производство (чл. 191 НПК).

ОТНОСНО ПРАВОТО

I. ПРЕДВАРИТЕЛНА БЕЛЕЖКА

45. Жалбоподателката е починала на 30 август 2003, докато делото все още е висящо пред Съда (вж. т. 7 по-горе). Не е оспорена възможността дъщеря ѝ да продължи производството по жалбата от нейно име, а Съдът не намира основание да се произнесе в противоположен смисъл (вж. решение по делото *Луканов срещу България* [*Lukanov v. Bulgaria*] от 2 март 1997, *Текстове на решения по същество и по допустимостта* 1997-II, стр. 540, абзац 35).

II. ТВЪРДЕНИЕ ЗА НАРУШЕНИЯ НА ЧЛ. 3 ОТ КОНВЕНЦИЯТА

A. Твърдение за прояви на жестокост спрямо жалбоподателката

46. Жалбоподателката се оплаква на основание чл. 3 от Конвенцията, че на 5 април 1995 срещу нея е проявена жестокост от полицейски служители. Тя твърди, че действията на полицейските служители, които ѝ причинили телесна повреда, не са били необходими и разрешени съгласно разпоредбите относно употребата на физическа сила от полицията.

Член 3 от Конвенцията постановява:

„Никой не може да бъде подложен на изтезания или нечовешко или унижително отношение или наказание.”

1. Твърдения на страните

47. Жалбоподателката твърди, че сутринта на 5 април 1995 е отведена в добро здравословно състояние в полицейското управление, откъдето е освободена със следи от насилие, довело до хоспитализирането ѝ. Според нея Правителството не осигурява достоверно обяснение на посочените наранявания. Пзовавайки се на решенията на Съда по делата *Асенов и други [Assenov and Others]* (решение от 28 октомври 1998, *Текстове* 1998-VIII), *Великова срещу България [Velikova v. Bulgaria]* (№ 41488/98, ИСПЧ 2000-VI) и *Ангелова срещу България [Angelova v. Bulgaria]* (№ 38361/97, ЕСПЧ 2002-IV), тя твърди, че този факт дава основание да се направи обосновано предположение, че нараняванията се дължат на действията на полицейските служители.

48. Правителството твърди, че срещу жалбоподателката не е била проявена жестокост. Според него свидетелите недвусмислено установяват, че жалбоподателката преувеличава оплакванията си от медицинско естество, както и че не е била наранена. Хоспитализирана е предвид на твърдението, че изгубила съзнание, каквато била обичайната практика при подобни случаи. Медицинската документация не съдържа данни, че срещу нея е била проявена жестокост. Последващият ѝ престой в болница между 16 юни и 17 юли 1995 бил поради страдания, обичайни за нейната възраст, които нямали връзка с прояви на физическо насилие.

49. По-нататък правителството изтъква, че националните съдилища, които анализирали всички доказателства, установяват, че на жалбоподателката не е нанесен побой. Напротив, именно тя е демонстрирала пълна липса на съдействие спрямо полицейските служители, като дори извършила престъпления срещу тях.

2. Оценката на Съда

50. Съдът отново изтъква, че “[к]огато се установи, че лице, което към момента на задържане от полицията се намира в добро здравословно състояние, а при освобождаването му е наранено, държавата дължи предоставянето на достоверно обяснение относно начина на

РЕШЕНИЕ ПО ДЕЛОТО ТОТЕВА СРЕЩУ БЪЛГАРИЯ

причиняване на нараняването, като в противен случай ясно се очертава наличието на проблем по чл. 3 от Конвенцията” (вж. решение по делото *Томази срещу Франция* [*Tomasi v. France*], 27 август 1992, Поредица А, № 241-А, стр. 40-41, абзаци 108-11 и *Селмуни срещу Франция* [*Selmouni v. France*] [Голяма камара], № 25803/94, абзац 87, ЕСПЧ 1999-V).

51. При оценяване на доказателствата обикновено Съдът прилага доказателствения стандарт „отвъд разумното съмнение” (вж. решение по делото *Ирландия срещу Обединеното Кралство* [*Ireland v. the United Kingdom*], 18 януари 1978, Поредица А, № 25, стр. 64-65, абзац 161). Такова доказване обаче, може да се изведе от едновременното съществуване на достатъчно убедителни, ясни и еднопосочни заключения или на необорени презумпции относно определени факти. Когато разглежданите събития изцяло или в голяма степен са изключително достояние на властите, какъвто е случаят на лица под техен контрол, лишени от свобода, възникват силни фактически презумпции относно нараняванията, възникнали по време на подобно задържане. В действителност се счита, че на властите тежи доказването и осигуряването на задоволително и убедително обяснение (вж. решение по делото *Салман срещу Турция* [*Salman v. Turkey*] [Голяма Камара], № 21986/93, абзац 100, ЕСПЧ 2000-VII).

52. В настоящия случай материалите по делото съдържат данни, че жалбоподателката е била в добро здравословно състояние в момента на арестуването и отвеждането ѝ в полицейското управление сутринта на 5 април 1995. Когато малко след обяд напуска управлението, тя е наранена: диагностицирано е наличието на мозъчна травма; под дясната ѝ раменна лопатка и на лявото слепоочие се установява наличието на хематоми (вж. точки 16 и 17 по-горе). Съдът е на мнение, че особено предвид напредналата възраст на жалбоподателката – 67 години към съответния момент – посочените наранявания са достатъчно тежки, за да се квалифицират като проява на жестокост по смисъла на чл. 3 от Конвенцията. Ето защо властите са били длъжни да предоставят достоверно обяснение за причиняването на нараняванията, както и да приведат доказателства, които да поставят под съмнение разказа на жалбоподателката.

53. Жалбоподателката заявява, че нараняванията са настъпили поради две причини: удари, нанесени от двама полицейски служители (главен сержант Д. и сержант У.) и падане на земята в резултат от ритник, нанесен ѝ от един от тях (вж. т. 13 по-горе). Лекарите, които по-късно правят преглед на жалбоподателката, очевидно са на мнение, че нараняванията в действителност са могли да бъдат причинени по този начин (вж. т. 16 по-горе). Полицейските служители, заедно с жалбоподателката, са били единствените свидетели очевидци на инцидента и не упоменават, че жалбоподателката е паднала и се е

ударила, нито пък че е получила наранявания, докато принудително е била вкарвана в помещението за задържане; те просто твърдят, че я бутнали в помещението, след като по техни твърдения тя ударила шамар на един от тях, и че след това я оставили сама в помещението. Те отричат да са я удряли. Техните твърдения обаче влизат в очевидно противоречие с нараняванията, по-късно установени по тялото и главата на жалбоподателката. Те също се оказват в противоречие с недвусмислено установените факти, че жалбоподателката клечала на пода в помещението, както по-късно я намерил лейтенант Р. (вж. т. 14 по-горе) и че ѝ било трудно да ходи, когато напуска полицейското управление малко след обяд (вж. т. 15 по-горе). Констатацията на Районния съд, че срещу жалбоподателката не е упражнено насилие, може да се постави под въпрос: съдът признава, че има нараняване на дясната раменна лопатка на жалбоподателката, но с твърде голяма готовност приема, че се касае за самонараняване, без да изтъква каквото и да било основание за подобно заключение, без да изследва по-задълбочено нейните твърдения и да разгледа различни версии относно действителния ход на събитията (вж. относно решение в противоположния смисъл, решението по същество по делото *Клаас срещу Германия* [*Klaas v. Germany*] от 22 септември 1993, Поредица А, № 269, стр. 17-18, абзац 30).

54. Остава да се провери дали нараняванията на жалбоподателката не са настъпили в резултат от случайно падане, когато била вкарвана в арестантската килия или пък са били нанесени в резултат от употреба на физическа сила, строго необходима за овладяване на съпротивата ѝ. По отношение на първия пункт, от особено значение е, че полицейските служители не са заявили, че са видели жалбоподателката да пада. По отношение на втория, дори да се приеме, че първоначално жалбоподателката е проявила неуместно държане спрямо служителите, нараняванията ѝ подсказват, че вероятно те са използвали прекомерна физическа сила за овладяване на съпротивата ѝ.

55. Дори в светлината на нараняванията на жалбоподателката нейните твърдения за „зверски побой“ да изглеждат преувеличени, Съдът подчертава, че по отношение на лишено от свобода лице всяка употреба на физическа сила, която не е строго необходима предвид поведението на лицето, накърнява човешкото достойнство и по принцип е нарушение на правото, установено в чл. 3 (вж. решение по делото *Рибич срещу Австрия* [*Ribitsch v. Austria*] от 4 декември 1995, Поредица А, № 336, стр. 26, абзац 38).

56. В светлината на гореизложеното и в отсъствието на задоволително и убедително обяснение на правителството Съдът е на мнение, че нараняванията по тялото на жалбоподателката са резултат от отношение, за което е отговорно правителството.

РЕШЕНИЕ ПО ДЕЛОТО ТОТЕВА СРЕЩУ БЪЛГАРИЯ

57. Оттук следва, че е налице нарушение на чл. 3 от Конвенцията, предвид на това че жалбоподателката е била подложена на нечовешко и унижително отношение.

Б. Твърдение за неефективно разследване

58. Жалбоподателката също повдига оплакване, че прокурорските органи не са провели ефективно разследване във връзка с твърденията за прояви на жестокост от страна на полицията. По-специално Районна прокуратура Севлиево не е предприела действия за проверка на изтъкнатите от жалбоподателката инкриминиращи факти, като същевременно усърдно реагира по наказателното производство срещу нея, основано на същите събития.

1. Твърдения на страните

59. Жалбоподателката твърди, че посредством дъщеря си уведомява за инцидента компетентния орган – Районна прокуратура Севлиево. Задължение на прокуратурата е било да проведе разследване във връзка с него. Тя обаче възложила проверка на лейтенант Р., който очевидно бил пристрастен: същият участвал при арестуването на жалбоподателката и предложил образуването на наказателно производство срещу нея. Не провел независимо разследване на фактите, а вместо това решил да се позове на материалите, събрани в наказателното производство срещу жалбоподателката. Освен това до момента нямало официално решение от страна Районна прокуратура.

60. Правителството поддържа, че оплакванията, повдигнати от дъщерята на жалбоподателката, са надлежно разследвани. Съдилищата установили, че твърденията ѝ за прояви на жестокост не се потвърждават с доказателствата. По мнение на правителството жалбоподателката не била недоволна от отсъствието на разследване, а от неговия резултат.

2. Оценката на Съда

61. Съдът е на мнение, че медицинските доказателства, оплакванията на жалбоподателката и свидетелските показания, разгледани едновременно, повдигат обосновано подозрение, че нараняванията ѝ са могли да бъдат причинени от полицията.

62. Когато лице отправи подкрепено с аргументи твърдение, че срещу него има сериозни прояви на жестокост от полицията в нарушение на чл. 3, същата разпоредба във връзка с общото задължение на държавата по чл. 1 от Конвенцията да осигури „на всяко лице под тяхна юрисдикция правата и свободите, определени ... в Конвенция[та]”, изисква като последица провеждането на ефективно

официално разследване. То трябва да е в състояние да доведе до установяването и наказването на виновните лица (вж. решение по делото *Асенов и други*, цитирано по-горе, стр. 3290, абзац 102 и *Лабита срещу Италия* [*Labita v. Italy*] [Голяма камера], № 26772/95, абзац 131, ЕСПЧ 2000-IV).

63. Хронологията на събитията подсказва, че след инцидента от 5 април 1995 полицията и прокурорските органи действат със значително усърдие срещу жалбоподателката. Тя е привлечена като обвиняема, срещу нея е изготвен обвинителен акт и е осъдена от първоинстанционния съд в рамките на около една година след инцидента (вж. т. 22-29 по-горе). Заслужава да се отбележи, че същевременно същият прокурор, който работи по наказателното дело срещу жалбоподателката (вж. абзац 32 по-горе), не провежда независима проверка във връзка с твърденията на дъщеря ѝ. Възлага я на същия полицейски служител, който води производството срещу жалбоподателката (вж. абзац 33 по-горе), свидетелства по наказателното дело срещу нея (вж. т. 24 по-горе) и в административно отношение е висшестоящ спрямо служителите, за които се твърди, че са ѝ нанесли побой.

64. Друг важен факт е, че прокурорските органи очевидно не събират медицински доказателства относно нараняванията на жалбоподателката, макар че такива са могли лесно да бъдат намерени.

65. И накрая Съдът отбелязва, че след проверката, до днешна дата, очевидно не са осъществени по-нататъшни процесуално-следствени действия от страна на властите, над осем години след инцидента. Той отбелязва също, (е не е постановено официално решение във връзка с твърденията на дъщерята на жалбоподателката (вж. т. 35 по-горе).

66. При тези обстоятелства, с оглед липсата на щателно и ефективно разследване във връзка с аргументираното твърдение на жалбоподателката, че срещу нея е проявена жестокост от страна на полицейски служители, Съдът установява наличието на нарушение по чл. 3 от Конвенцията и в това отношение.

III. ПРИЛАГАНЕ НА ЧЛ. 41 ОТ КОНВЕНЦИЯТА

67. Чл. 41 от Конвенцията гласи:

„Ако Съдът установи, че е имало нарушение на Конвенцията или на протоколите към нея и ако вътрешното право на съответната Високодоговаряща страна допуска само частично обезщетение, Съдът, ако е необходимо, постановява предоставянето на справедливо обезщетение на потърпевщата страна.”

A. Вреди

РЕШЕНИЕ ПО ДЕЛОТО ТОТЕВА СРЕЩУ БЪЛГАРИЯ

68. Жалбоподателката е поискала обезщетение в размер на 20 000 евро за неимуществени вреди поради страданията, които са ѝ причинени в резултат от нарушаване правата ѝ по Конвенцията. Тя заявява, че към момента, в който срещу нея са налице прояви на жестокост, е била на възраст 67 години и са ѝ причинени сериозни болки, които продължават над един месец. Преживява също дълбоко емоционално страдание и унижение в резултат от проявите на жестокост. Тя заявява по-нататък, че емоционалното ѝ страдание и чувство на безпомощност били утежнени от факта, че наказателното производство срещу нея напредвало със значително усърдие, докато усилията ѝ да образува ефективно предварително производство срещу полицейските служители се оказали безплодни.

69. Позовавайки се на някои предходни решения на Съда по дела срещу България, Правителството заявява, че претенцията е преувеличена и прекомерно завишена. То счита, че предвид стандарта на живот в страната би било справедливо на жалбоподателката да се присъди сума в размер не по-голям от 1 000 евро.

70. Жалбоподателката репликира, че предложението на правителството на българските граждани да се присъжда по-малко по размер обезщетение заради нарушенията на техни основни права предвид националния им произход, е дискриминационно и противоречи на принципите на справедливостта.

71. Съдът е на мнение, че жалбоподателката трябва да е претърпяла неимуществени вреди в резултат от проявите на жестокост от страна на полицейските служители. Съдът установява още, че е разумно да се приеме, че жалбоподателката е претърпяла неимуществени вреди поради страданието и безсилието, причинени от недостатъците на разследването във връзка с нейните оплаквания. Предвид естеството на установените по настоящото дело нарушения и произнасяйки се по справедливост, Съдът присъжда на жалбоподателката 3 500 евро, платими на дъщеря ѝ, г-жа Светла Тодорова Мартинова, която продължава производството вместо жалбоподателката.

Б. Разноски за производството

72. Жалбоподателката е поискала 5 265 евро за 117 часа юридическа работа по производството в Страсбург при часова ставка от 45 евро. Допълнително тя претендира разходи за превод, изготвяне на фотокопия, пощенски услуги и административни разноски в размер на 315 евро. Жалбоподателката представя споразумение за адвокатски хонорар, сключено между нея и нейните адвокати, отчет за положения труд по часове, пощенски разписки и фактури за превод на 76 страници и за канцеларски материали.

73. Правителството заявява, че: (i) искането за превод и други разноси не се подкрепя от представените документи, тъй като те нямат връзка с жалбата; в допълнение някои от документите били съставени през 1998, преди деноминацията на лева в България, и тяхната стойност в евро била неправилно изчислена; (ii) часовете за работа, които са поискани, били завишени, тъй като работата, свършена от адвокатите, можела да приключи за една трета от претендираното време; и (iii) часовата ставка в размер на 45 евро прекомерна предвид на обичайните адвокатски възнаграждения в България.

74. Жалбоподателката репликира, че часовете, поискани от нейните адвокати, в действителност са оползотворени в работа по делото ѝ. Тя също твърди, че тяхното възнаграждение не било прекомерно, както личало от други решения на съда срещу България, където са поискани подобни суми. По-нататък обяснява подробно начина на изчисляване на поисканите разноси.

75. Съгласно практиката на Съда разноските във връзка с производството подлежат на възстановяване, единствено доколкото е доказано, че същите са направени действително и по необходимост, както и че в количествено отношение са разумни. В настоящия случай Съдът не е на мнение, че часовата ставка в размер на 45 евро е прекомерна (вж. решенията по делото *Ангелова*, цитирано по-горе, абзац 176 *in fine* и *Николов срещу България* [*Nikolov v. Bulgaria*], № 38884/97, абзац 111, 30 януари 2003). Той обаче счита, че претендираният брой часове е завишен, поради което е необходимо редуцирането му. Също е на мнение, че е нужно те да бъдат редуцирани и поради факта, че част от жалбата е обявена за недопустима (вж. т. 6 по-горе). Предвид на всички относими фактори Съдът присъжда на жалбоподателката разноси във връзка с производството в размер на 3 000 евро, платими на дъщеря ѝ, г-жа Светла Тодорова Мартинова, която продължава производството вместо нея.

В. Лихва при неизпълнение

86. Съдът счита за уместно лихвата за неизпълнение да бъде обвързана с пределната ставка по заеми на Европейската централна банка, към която се добавят три пункта.

ПО ТЕЗИ ПРИЧИНИ СЪДЪТ ЕДИНОДУШНО

1. *Приема*, че дъщерята на жалбоподателката е активно легитимирана да продължи производството вместо нея;

РЕШЕНИЕ ПО ДЕЛОТО ТОТЕВА СРЕЩУ БЪЛГАРИЯ

2. *Приема*, че са налице нарушения на чл. 3 от Конвенцията, поради това че жалбоподателката е била подложена на нечовешко и унижително отношение от страна на полицейски служители и разследването на твърденията ѝ за прояви на жестокост е било неефективно;

3. *Приема*

(а) че държавата-ответник трябва да заплати на дъщерята на жалбоподателката, Г-жа Светла Тодорова Мартинова, в срок от три месеца от датата, на която решението стане окончателно в съответствие с чл. 44, ал. 2 от Конвенцията, следните суми, които се изчисляват в български лева по курса към датата на изплащането им:

(i) 3 500 (три хиляди и петстотин) евро за неимуществени вреди;

(ii) 3 000 (три хиляди) евро за разноски по делото;

(iii) данъците, които евентуално се начисляват върху посочените суми;

(б) че от изтичането на горепосочените три месеца до изплащането на определените суми върху тях се начислява проста лихва, равна на пределната ставка по заеми на Европейската централна банка през срока на неизпълнение, увеличена с три пункта;

4. *Отхвърля* остатъка от иска на жалбоподателката за справедливо обезщетение.

Съставено на английски език и публикувано писмено на 19 май 2004 в съответствие с правило 77, ал. 2 и 3 от Правилника на съда

Сьорен Нилсен
Секретар

Кристос Розакис
Председател